

meslånga omfattning på en parkeringsplats, en berättelse som gör det omöjligt att glömma intimitetens och känslans betydelse för migration. Eller deltagaren Nelly som drabbades av hur samhällsliga emotioner gjorde att hon och hennes partner hamnade utanför den kollektivt skapade riktningen, linjen för hur kärlek ska levas, vilka kroppar som kan älskas och av vem. Hennes berättelser blev en kamp om att förhålla sig till detta och att komma ”i linje” med sin relation. Berättelserna lär mycket om de emotioner som gör det svenska samhället liksom att vara älskande migrerande människa, och partner till denna, i detta land i all sin problematiska tillblivelse.

Lena Martinsson

Professor i genusvetenskap och docent i etnologi vid Institutionen för kulturvetenskaper, Göteborgs universitet.

2

Women making herstory. Women making history: 100 år av immigrantkvinnors liv och arbete i Malmö.
Malmö Stadsarkivet, 2016.

”Det finns ett centralt glapp i hela den svenska uppfattningen om vad en invandrarkvinna är. Bilden av invandrarkvinnan som någon som måste hjälpas och räddas... Den hänger inte alls ihop med den verklighet man själv växte upp i, där kvinnan har jobbat, slitit och varit politiskt engagerad.”

Citatet (s. 13) i *Women making herstory* beskriver tydligt det stora behovet av en bok som denna, där flera generationers kvinnor med immigrantbakgrund får berätta om sina erfarenheter av livet i Sverige och Malmö och därmed erbjuda berättelsen om Sverige, svensk historia och utveckling, nya röster och verklighetsskildringar. Boken är resultatet av ett kollektivt historieskrivande, ett treårigt samarbetsprojekt – ”100 år av immigrantkvinnors liv och arbete i Malmö” – mellan Malmö stad, Malmö högskola, Kulturrådet, Feminist dialog och ABF. En av initiativtagarna till projektet är den iranska fristadsförfattaren, journalisten och aktivisten Parvin Ardalan som haft en samordnande funktion mellan de olika institutionerna. Övriga i redaktionsgruppen är Mamak Babak-Rad, Erling Björgvinsson, Fredrik Elg, Sofi Jansson och Karolina Jeppson.

Men redaktionsgruppen och de arrang-

erande institutionerna befinner sig huvudsakligen i bokens kulisser. Framförallt är den ett samtalsforum för immigrantkvinnor som varit med och format Malmös utveckling och historia och vars röster sällan hörs i det offentliga samtalets brus. En tidslinje löper från pärm till pärm som ett narrativt skelett på vilket en mängd berättelser fäster och ger liv åt olika nedslag i historien om immigrantkvinnornas närvaro i staden. Forskares beskrivningar av kontextuella förhållanden varvas med kvinnornas egna erfarenheter i en kedja av berättelser som sträcker sig från det tidiga 1900-talets gryende behov av att begränsa invandringen av ”kringvandrande musikanter, tiggare, lösdrivare prostituerade och sutenörer” till dagens restriktiva asylpolitik som drabbar i stort sett alla människor som är medborgare i länder utanför EU. Bokens budskap förmedlas genom intervjuer, bilder, citatsidor, teckningar och kortare berättelser.

Medan bokens färd genom historien ger en bra inblick i såväl arbetsmarknadspolitiska och invandringspolitiska förändringar som den centrala roll immigrantkvinnor haft för att tillhandahålla billig arbetskraft när den svenska staten och marknaden behövt, så är det framförallt de många kvinnornas berättelser som gör starkast intryck. Att invandra till Sverige innebär inte bara en strävan efter ekonomisk och social trygghet utan också en kamp mot orättvisa villkor, fördomar och stereotypa bilder av immigrantkvinnan som svag och ”någon man måste hjälpa” trots att många har ”överlevt fångelsevistelser, tortyr, flykt och krig” (s.

68). Boken innehåller en mängd exempel på immigrantkvinnor som handlingskraftiga och starka, navigerande genom strukturer av orättvisor som drabbar kvinnor generellt men också på institutionaliserad och diskursiv rasism, eller kulturrasism, som drabbar immigrantkvinnor specifikt. Som aktiva samhällsbyggare har de vanligen negligerats eller reducerats till offer i en svenskt ”andrande” av immigranternas kulturer, eller som en av bokens många medverkande uttrycker det:

Ofta lyfts problem som kvinnor utsatts för av den egna kulturen. Men det största förtrycket utländska kvinnor stöter på är från det svenska samhället, det vill säga den del som saknar tolerans för det annorlunda. Lyft fram rasismen och diskrimineringen dessa kvinnor stött på när de arbetat med byggandet av Sverige. Det är den egentliga historien. (s 38)

Två övergripande, angelägna, analytiska perspektiv pockar på uppmärksamhet vid läsningen av *Women making herstory*. Det ena handlar om *tystandet* och det andra om *stoppandet* och båda bidrar till att immigrantkvinnor – men även män – riskerar att inte få utveckla sina förmågor och drömmar på ett sätt som många andra svenskar tar för givet.

Som en läsning av Spivaks *Can the subaltern speak?* (1988) eller Thiesmeyers antologi *Discourse and silencing. Representation and the language of displacement* (2003) förtydligar så är tystandets praktik och effekter en av de begränsningar som

mött såväl immigranter som kvinnor i olika samhällen och olika tider. I *Women making herstory* utmanas båda dessa tystandeprocesser av röster och aktörer med erfarenheter av ”dubbelt tystande”. Både i projektet bakom boken och i boken har deras berättelser fått dominera på ett sätt som är ovanligt både i det offentliga och i forskningssammanhang, där jag själv ofta finner mig vara uttolkare och omtolkare av andras röster när det har rört kvinnors migrationserfarenhet. En av de medverkande säger också:

Det finns alltid top-down-projekt där kvinnor från olika afrikanska länder inte involveras i processen, även om projekten handlar just om kvinnor från afrikanska länder. De kan inte påverka något som redan är definierat och marginaliseras i projekt som handlar om dem själva. (s. 3)

Även ålder träder fram som en viktig social position i bokens berättelser om immigrantmödrar som fastnat i lågavlönade och slitsamma arbeten utan tillgång till språkträning och svenska språket i sina försök att skapa ett bättre liv för sina barn, sina döttrar. Dessa kan förhoppningsvis slippa fastna i samma låglöneläge och språkliga begränsningar som föräldragenerationen.

Att fastna i låglöneposition anknyter till det andra analytiska perspektivet – stoppandet – som väcks av läsningen. I Sara Ahmeds artikel *Vithetens fenomenologi* (2010) beskriver hon det stoppande som genom historien drabbat henne och andra immigranter i nationer som präglas av vita

kroppars dominans. Hyn, men också namnet som avslöjar att personen skulle kunna vara annat än kristen europé, väcker den hegemoniska vithetens misstänksamhet och tvingar många immigranter till ett liv i långsamhet som kommer till uttryck både genom korta stopp, som att bli utvald för inspektion av tullen, och långa stopp, som att tvingas göra om en utbildning flera gånger. I boken finns berättelserna om att bli stoppad i sitt eget livsprojekt i en mängd olika skepnader ofta knutna till Sveriges bristande förmåga att värdesätta immigrantkvinnornas kunskap och kompetenser: ”Jag har läst in gymnasiet tre gånger. Naturvetenskapliga linjen i Irak. Samhällsprogrammet i Sydjemen. Och samhällslinjen i Sverige” (s. 57), ”Sverige har hämmat min intellektuella utveckling. Jag fick inte jobba inom min utbildning” (s. 65) eller ”det första hindret mot drömmen visade sig direkt i samband med validering av min legitimation hos Socialstyrelsen då jag fick beskedet att jag bara kunde arbeta som vårdbiträde eller undersköterska” (s. 72).

Ändå, vid sidan av vittnesmålen om rasistiska strukturer och osynliggörande, finns berättelser om framgång, kraft och uthållighet som tydliggör fördelarna med projekt där människor tillåts berätta sina egna historier snarare än att bli berättade av andra som vanligen sker inom både forskning och journalistisk representation

I *Women making herstory* framträder komplexiteten i kvinnornas liv i Malmö genom individers olika och ibland motstridiga erfarenheter samtidigt som det stora antalet unika röster tillsammans synlig-

gör de kollektiva erfarenheterna och de ekonomiska, sociala och diskursiva strukturer som många immigrantkvinnor har tvingats hantera. På så sätt framträder både boken och projektet som ett uttryck för den internationellt etablerade forsknings- och projektraditionen att arbeta med *oral history from below*. Muntligt historieberättande nerifrån handlar om att möjliggöra att historia skrivs underifrån och inte från elitens perspektiv. Skeenden definieras och skildras av människor som befinner sig i handlingarnas centrum – inom textilindustrin, vården eller lokalvården – snarare än av den elit som sällan deltar i samhällsbygget från grunden.

Torun Elsrud

Docent i sociologi och lektor i socialt arbete vid institutionen för socialt arbete, Linnéuniversitetet

3

Josefine Wälivaara

Dreams of a Subversive Future. Sexuality, (Hetero)normativity, and Queer Potential in Science Fiction Film and Television.

Akad. Avh. Umeå universitet, 2016.

Avhandlingen *Dreams of a Subversive Future. Sexuality, (Hetero)normativity, and Queer Potential in Science Fiction* (2016) är en gedigen genomgång och analys av genren science fiction inom angloamerikansk film och TV från ett genus- och sexualitetsperspektiv.

Josefine Wälivaaras syfte med avhandlingen är tredelad: För det första att erbjuda en historisk översikt av science fiction-genren som sådan, hur den har utvecklats i relation till samtidens värderingar och konventioner kring kön och sexualitet. För det andra att kritiskt diskutera hur den queera potentialen används eller inte används i science fiction-genren. För det tredje vill författaren bidra till en förändring av de normer som råder i TV- och filmbranschen. Josefine Wälivaara använder sig av en klassisk teoretisk genus- och queerinramning, det vill säga framförallt Judith Butler och Michel Foucault. Hon stödjer sig också på forskning inom science fiction-fältet. Huvudargumenten är i korthet att det finns en inneboende queer potential i dessa framtidskildringar – främst i TV-produktionerna – och att den blev mer tydlig kring millennieskiftet.

Avhandlingen fokuserar till stor del på vad författaren kallar kanon inom science